

Kussentjesmos, een dalende trend

Kussentjesmos is wel een van de best herkenbare en fraaiste mossen in onze bossen. Je kunt het gerust een icoon noemen. De laatste decennia verdwijnt het echter zielderogen. Waarom is dat?

Laurens Sparrius (BLWG)

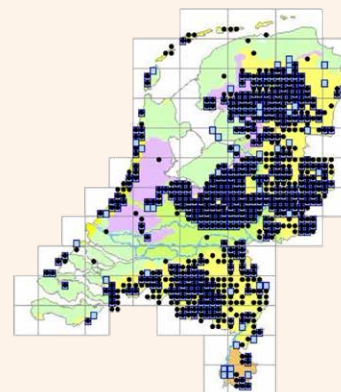
In veel oude eiken- en beukenbossen zijn de zeegroene, bolvormige kussens van Kussentjesmos (*Leucobryum glaucum*) vaak gemakkelijk te vinden. De soort komt behalve in bossen in minder mate ook voor in droge heide en in veenheide. Individuele kussens groeien aan de bovenzijde maximaal een centimeter per jaar aan en sterven aan de onderzijde af, waardoor de bolvorm in stand blijft. Kussens groeien dus maar langzaam in diameter en kunnen tientallen jaren oud worden (During e.a., 2001). Eenmaal gevestigd, kan de soort zich verspreiden door fragmentatie. Omdat de soort tweehuizig is, en mannelijke planten erg zeldzaam zijn, worden sporenkapsels zelden gevormd in Noordwest-Europa (Blackstock, 1987). Wereldwijd komt Kussentjesmos voor in de gematigde streken en berggebieden. De verspreiding in Nederland is ondertussen zeer goed bekend. In de meeste bos- en heidegebieden is de soort al wel eens gevonden, maar de laatste twintig jaar

nauwelijks meer gemeld uit nieuwe gebieden, zoals jonge bosaanplant en duinbossen. Het lijkt erop dat het mos moeite heeft nieuwe plekken te koloniseren. De soort is daarnaast verdwenen uit bijna alle bossen in Flevoland en in een deel van de veengebieden. Nog alarmerender is dat Kussentjesmos in 199 pq's van het Landelijk Meetnet Flora van de provincies de afgelopen 25 jaar gemiddeld sterk in bedekking afgenomen is.

Het verdwijnen uit jonge bosaanplant in Flevoland kan waarschijnlijk verklaard worden door successie en het dikker worden van de strooisellaag waardoor ook diverse andere mossen en varens verdwenen na een korte opleving (Bremer, 2007). In de pq's in oudere bossen zou ophoping van strooisel ook een goede verklaring kunnen zijn voor de verminderde vestiging en afname van bestaande populaties. Kussentjesmos steekt gewoonlijk maar enkele centimeters boven de strooisellaag uit. Een toename in kroonbedekking, bladval en trage strooiselafbraak kunnen de soort doen afnemen. Strooiselophoping is een probleem dat onder meer veroorzaakt wordt door klimaatverandering (verdroging) en stikstofdepositie. Van klimaatverandering zelf zou Kussentjesmos geen last moeten hebben, omdat het geen uitgesproken noordelijke of zuidelijke soort is.

De gecombineerde trend van Kussentjesmos laat een afname zien van 75% sinds 1950 (indexcijfer 1990 = 100). Tot 1999: geschatte verandering in verspreiding. Bron: Siebel et al. 2013. Vanaf 1999: geschatte verandering in de bedekking in pq's van het Landelijk Meetnet Flora in meetronden van vier jaar. Bron: Netwerk Ecologische Monitoring (Provincies & CBS). Het gebied tussen de grijze lijnen geeft de standaardfout weer, vóór 1999 is deze gebaseerd op een expertschatting.

Verspreiding van Kussentjesmos. Bron: NDDF.

■ < 1990 (446 atlasblokken)
● 1990 - 2023 (648 atlasblokken)

